

Ο Ρήγας συνθίζει στα έργα του, είτε πρόκειται για μεταφράσεις βιβλίων, είτε για χάρτες, να ψάχνει προκειμένου να βρει τα κατάλληλα πρότυπα (κεφάλαια από βιβλία, παραγράφοι, φράσεις ή χάρτες) που θα καλύπτουν τις ανάγκες του. Το ίδιο θα πράξει και για τη σελίδα τίτλου της Χάρτας. Θα αναζητήσει τις παραστάσεις που θα χρησιμοποιήσει σε βιβλία και σε χάρτες που διαθέτουν παραστάσεις από την ελληνική ιστορία και μυθολογία.

Έχοντας ως αρχικό πρότυπο το επιβλητικό cartouche του χάρτη της Αρχαίας Ελλάδας του Matthäus Seutter¹ το τροποποιεί και προσθέτει νέες παραστάσεις προκειμένου να απεικονίσει σκηνές που περιγράφονται στα κεφάλαια του έργου του Barthélemy ο «**Νέος Ανάχαρσης**», στο οποίο ο Ρήγας συμμετέχει στην μετάφραση του 4^{ου} τόμου από τα γαλλικά στα ελληνικά.

Ο Ρήγας στο πάνω μέρος της σελίδας του τίτλου επέλεξε να χρησιμοποιήσει ως πρότυπο του, το επιβλητικό cartouche του χάρτη της Αρχαίας Ελλάδας του Seutter, όπου απεικονίζονται οι αναπαραστάσεις της **Επιστήμης, των Ολυμπιακών Αγώνων, της Θυσίας στον Δια και του Κολοσσού της Ρόδου**, ενώ στο κάτω μέρος πρόσθεσε ένα εικονογραφικό τρίπτυχο με τρεις αναπαραστάσεις από την ελληνική μυθολογία (**Μάχη Ηρακλή με Αμαζόνα, Δευκαλιώνας και Πύρρα, την Αργώ με τους Αργοναύτες**).

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΚΑ ΠΡΟΤΥΠΑ

1. ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

Στα αριστερά του τίτλου υπάρχει μια αναπαράσταση που έχει ως πρότυπο τη δέλτο του χάρτη του Seutter. Πρόκειται για μια σκηνή Ολυμπιακών Αγώνων. Ο Seutter το 1730, αντιγράφοντας τον χάρτη του Delisle, απεικόνισε πιο προσεγγμένα τις μορφές και πραγματοποίησε μια αλλαγή την οποία θα την εκμεταλλευτεί αργότερα ο Ρήγας προκειμένου να προσθέσει ένα ακόμα άθλημα. Έχει διακοσμήσει τον τοίχο του αρχαίου υπόδρομου με ένα σχέδιο που απεικονίζει το αγώνισμα της ιπποδρομίας. Ο Ρήγας, χρησιμοποιώντας ως πρότυπο το διακοσμητικό υπόμνημα του Seutter, αποτυπώνει ξεκάθαρα στη Χάρτα, το άθλημα της ιπποδρομίας. Η απεικόνιση λοιπόν του τρίτου ολυμπιακού αθλήματος στον τοίχο του υπόδρομου μας οδηγεί για πρώτη φορά, στο ασφαλές συμπέρασμα ότι ο Ρήγας εν τέλει βασίστηκε στο συγκεκριμένο πρότυπο καθώς ούτε ο Delisle, αλλά ούτε και οι Johannes Covens & Cornelius Mortier, John Senex, Christoph Weigel, που εξέδωσαν αργότερα τον ίδιο χάρτη, είχαν την αναπαράσταση της ιπποδρομίας.

Ο τοίχος του υπόδρομου από το διακοσμητικό πλαίσιο του Delisle (πάνω αριστερά) και του Seutter (πάνω δεξιά). Χρησιμοποιώντας ο Ρήγας το πρότυπο του Seutter απεικονίζει την ιπποδρομία (κάτω). Αν παρατηρήσει κάποιος τις δύο απεικονίσεις, μπορεί να διακρίνει ότι κάποια από τα άλογα στη Χάρτα ακολουθούν ακριβώς την ίδια κίνηση με αυτήν του χάρτη του Seutter.

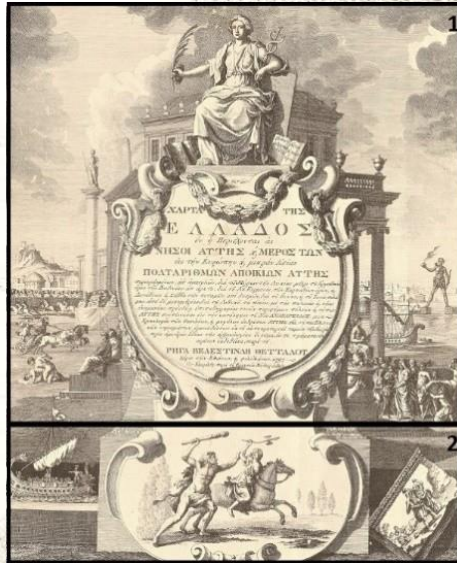
Παράλληλα, προσπαθεί να βρει πρότυπα μέσα από βιβλία ή χάρτες προκειμένου να τροποποιήσει τις μορφές στις αναπαραστάσεις των αγωνισμάτων του χάρτη του Seutter. Έτσι σε έναν από τους τόμους του έργου του Βενεδικτίνου μοναχού Bernard de Montfaucon, ο Ρήγας βρίσκει μια εικόνα με την αναπαράσταση του αγωνίσματος της πάλης². Τη δανείζεται και την τοποθετεί πάνω στη σελίδα του τίτλου της Χάρτας. Ο Montfaucon στο βιβλίο του περιγράφει τα αγωνίσματα των αρχαίων Ελλήνων και προσθέτει μια αναπαράσταση για κάθε άθλημα. Για το άθλημα της πάλης έχει επιλέξει ένα γνωστό, για την εποχή του αλλά και σήμερα, ρωμαϊκό γλυπτό, αυτό των «Παλαιστών του Uffizi», το οποίο αποτελεί αντίγραφο παλαιότερου ελληνικού του 3^{ου} αιώνα π.Χ.

Το ρωμαϊκό γλυπτό των Παλαιστών στο Uffizi στη Φλωρεντία (αριστερά) και η απεικόνιση του αθλήματος στη Χάρτα του Ρήγα (δεξιά)

2. ΘΥΣΙΑ ΣΤΟΝ ΔΙΑ

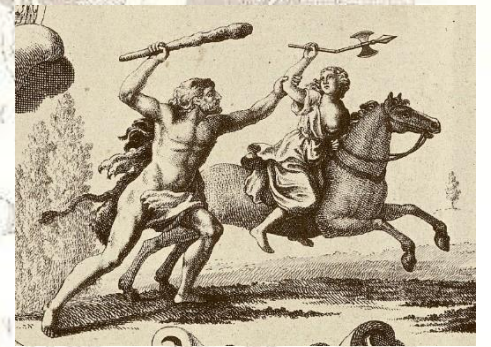
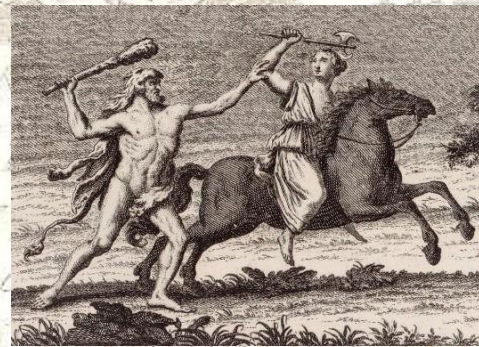
Περνώντας στη δεξιά πλευρά του τίτλου βλέπουμε την απεικόνιση μιας σπονδής και μιας θυσίας ταύρου στο θεό Δία. Την κεντρική παράσταση στη Χάρτα με τον ιερέα που πραγματοποιεί σπονδή και τον κόσμο που παρευρίσκεται στη θυσία, ο Ρήγας την αναζητά σε βιβλία που έχουν απεικονίσεις ανάγλυφων με πομπές - θυσίες από αρχαία ρωμαϊκά και ελληνικά κτίσματα. Το πρότυπο που επιλέγει τελικά προέρχεται από τη διακόσμηση μιας θριαμβευτικής αψίδας, που χτίστηκε το 176 μ.Χ. στην Αγορά της Ρώμης, στην πλαγιά του λόφου του Καπιτωλίου, από τον αυτοκράτορα Μάρκο Αυρηλίο για να γιορτάσει τις νίκες του έναντι των βαρβαρικών φυλών. Ο Μάρκος Αυρηλίου στον ρόλο του αρχιερέα πραγματοποιεί μια σπονδή στη φωτιά μπροστά από τον ναό του Δια στον λόφο του Καπιτωλίου στη Ρώμη. Δίπλα του στέκεται ένα παιδί και ένας αυλητής.

Ανάγλυφο με τον Μάρκο Αυρηλίο (Μουσείο Καπιτωλίου - Ρώμη) (αριστερά) και η απεικόνιση του στο έργο του Bernard de Montfaucon (κέντρο) και στην Χάρτα του Ρήγα (δεξιά).

3. Ο ΗΡΑΚΛΗΣ ΚΑΙ Η ΑΜΑΖΟΝΑ

Στο κάτω μέρος του τίτλου, εμφανίζεται μπροστά μας ένα εικονογραφικό τρίπτυχο. Στο κέντρο του βρίσκεται ίσως η πιο εμβληματική αναπαράσταση της Χάρτας, η μάχη του Ηρακλή με την Αμαζόνα. Συγκεκριμένα, αναπαριστά τον ένατο άθλο του Ηρακλή, την αρπαγή της ζώνης της Ιππολύτης. Ο Ρήγας δανείστηκε μια παράσταση που εντόπισε στο cartouche ενός χάρτη που κυκλοφόρησε 54 χρόνια πριν από τη Χάρτα. Πρόκειται για έναν χάρτη του Γερμανού χαρτογράφου Johann Matthias Hase³.

Λεπτομέρεια από τον χάρτη του Johann Matthias Hase με τίτλο «Carte de l'Asie mineure ou de la Natolie...» (αριστερά) και από τη Χάρτα του Ρήγα (δεξιά).

4. Ο ΔΕΥΚΑΛΙΩΝΑΣ ΚΑΙ Η ΠΥΡΡΑ

Ο Ρήγας, δεξιά από την απεικόνιση του Ηρακλή με την Αμαζόνα, συνεχίζει αναπαριστώντας σε ένα ανάγλυφο, άλλα δυο πρόσωπα από την ελληνική μυθολογία. Πρόκειται για το γιο του Προμηθέα, Δευκαλιώνα, μαζί με τη γυναίκα του, Πύρρα, κόρη του Επιμηθέα και της Πανδώρας. Ως πρότυπο για την απεικόνιση του μύθου ο Ρήγας χρησιμοποίησε μια εικόνα από τις «Μεταμορφώσεις» του Οβιδίου⁴ του 1767.

Ο Δευκαλιώνας και η Πύρρα ρίχνουν πίσω τους τις πέτρες και αυτές σταδιακά παίρνουν ανθρώπινη μορφή. Η δεξιά εικόνα προέρχεται από το ανάγλυφο που πρόσθεσε ο Ρήγας στο κάτω μέρος της σελίδας τίτλου της Χάρτας και οι άλλες δυο είναι το πρότυπο που χρησιμοποίησε ο Ρήγας μέσα από τις «Μεταμορφώσεις» του Οβιδίου.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η μελέτη της σελίδας του τίτλου της Χάρτας μας δίνει νέα στοιχεία τόσο ως προς τη δημιουργία της, όσο και για τη σύνδεση της με τη μετάφραση του «Νέου Ανάχαρσης». Μας βοήθησε έτσι ώστε για πρώτη φορά να μπορούμε να διακρίνουμε ποιο ήταν το ακριβές πρότυπο του χάρτη, της τυπολογίας Delisle, που γνώριζε και χρησιμοποίησε ο Ρήγας για την απεικόνιση του ελλαδικού χώρου. Η αναζήτηση των ιδανικών, για τον Ρήγα, προτύπων δεν περιορίστηκε μόνο στη μελέτη κυρίως γερμανικών χαρτών του 18ου αιώνα. Την απεικόνιση του Δευκαλιώνα και της Πύρρας την πήρε από την γαλλική έκδοση των «Μεταμορφώσεων» του Οβιδίου. Ενώ δυο από τις παραστάσεις, του αγωνίσματος της πάλης και της θυσίας στον Ολύμπιο Δια, τις δανείστηκε από το σπουδαίο έργο του Bernard de Montfaucon. Επίσης μελετώντας την σελίδα τίτλου της Χάρτας διαπιστώνουμε την εμμονή που είχε ο Ρήγας στις λεπτομέρειες προκειμένου να τελειοποιήσει τη Χάρτα της Ελλάδος. Πόσο μεγάλη σημασία είχε γι' αυτόν να χρησιμοποιήσει τα ιδανικά πρότυπα έτσι ώστε να αναδείξει το μεγαλείο της Αρχαίας Ελλάδας αλλά και να περάσει τα μηνύματά του.

ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Μιχαήλου Εμμανουήλ-Κωνσταντίνος – «Τα Εικονογραφικά Πρότυπα των Παραστάσεων που Περιβάλλουν τον Τίτλο της Χάρτας της Ελλάδος του Ρήγα Βελεστινλή». Εκδόσεις ΜΕΝΑΝΔΡΟΣ. Αθήνα 2021.
- Καραμπερόπουλος Δημήτριος - Η «Χάρτα της Ελλάδος» του Ρήγα. Τα πρότυπα της και νέα στοιχεία. Αθήνα 1998.
- Βρανούσης Λεάνδρος - «Η Σημαία, το Εθνόσημο και η Σφραγίδα της "Ελληνικής Δημοκρατίας" του Ρήγα», Δελτίο Εραλδικής και Γενεαλογικής Εταιρείας Ελλάδος, άρ. 8. Πρακτικά Α' Πανελληνίου Συμποσίου Γενεαλογικής και Εραλδικής Επιστήμης (24-26 Νοεμβρίου 1986), Αθήνα 1992, σελ. 347-388.
- Δρούλια Λουκία - «Η πολυσημία των συμβόλων και το 'Ρόπαλον του Ηρακλέους' του Ρήγα», Ο Ερανιστής, 21 (1997), σελ. 129-142.

¹ Τίτλος «Graeciae Antiquae Designatio Nova in qua tam...». Studio et impensis Matth. Seutteri. 1730.

² Καραμπερόπουλος Δημήτριος - Η «Χάρτα της Ελλάδος» του Ρήγα. Τα Πρότυπα της και Νέα Στοιχεία (σελ.29).

³ Johann Matthias Hase «Carte de l'Asie mineure ou de la Natolie et du Pont...». Homman Heirs. Nuremberg 1743.

⁴ «Les métamorphoses d'Ovide, en latin et en François...». Τομ.1, Εικ.16 (Εκδότης: Pissot, Παρίσι 1767).